

ÇALIŞAN KADINLARIN 0 - 6 YAŞ GRUBUNDAKİ ÇOCUKLARININ BAKIMINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Yrd. Doç. Dr. Hacer TOR*

I. GİRİŞ

Zamanımızda kadınlar giderek artan sayıda ev dışında çalışma hayatına katılmaktadır. Bu bir yandan kadın-erkek eşitliğine ilişkin görüşler ve kadınların meslek yolu ile kendilerini gerçekleştirme isteği ve ekonomik özgürlüklerini kazanmanın gereğini benimsemelerinden kaynaklanıyor ise de diğer önemli bir neden de ekonomik güçlükler ve gerekliliklerdir. Bugün hem ailenin hem ülkenin refahı için sadece bir cinsin-erkeğin işgücü ile yetinilemeyeceği her iki cinsin de katılımının gerektiği kabul edilmektedir. Bunun içindir ki, henüz istenilen düzeye ulaşmasa bile, bir çok yasal düzenlemeler yapılmış ve kadın faktörü kalkınma planlarında yerini almıştır.

Kadının evi dışında çalışması, aileye olan katkısının yanı sıra sorunları da beraberinde getirmektedir. Çalışan kadının temizlik, yemek bulaşık gibi işleri dışında evdeki en önemli sorumluluğu çocuk bakımındır. Kadının çifte yükümlülüğü çocuk sahibi olmasıyla daha da ağırlaşmakta, vakit darlığı ve yorgunluğu sebebiyle çocuğu ile yeterince ilgilenemeyen kadın çaresizliğin yarattığı psikolojik baskı ile durumu ailenin diğer fertlerine de isteyerek veya istemeyerek yansımaktadır (Kulahçı, 1990).

II. EKONOMİK HAYATTA KADININ YERİ :

Toplumların sosyal, ekonomik yapılarında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan yeni toplum şartları, yeni bir

(*) G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Aile Bilimleri ve Tüketici Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

yaşayış biçimi, kendi değer yargılarını ve kendi kurallarını da beraberinde getirmiştir. Çağdaş toplumlarda kadının yeni bir kimlikle ortaya çıkması, belirli sosyal ve şehirleşmenin getirdiği yenilikler kadının hayatında değişmelere yol açmıştır.

Annelik ve ev kadınlığı, kadının en önemli ve ilk akla gelen görevidir. Oysa dünya kuruluğu beri kadın, gerek evin içinde gerekse dışında ekonomik hayatta aktif bir rol oynamıştır. Ancak kadının ücretli olarak ev dışında çalışması yeni bir olgudur.

XIX. yy. «Sanayi devrimi» olarak adlandırılan teknik, ekonomik ve toplumsal bir takım değişikliklere yol açan endüstrileşme, kadının evinin dışında çalışmasına neden olan başlıca etken olarak kabul edilmektedir. Sanayi devriminden önce, evinin dışında ücretli olarak çalışan kadın sayısı çok küçük bir oranı oluştururken, endüstrileşme hareketi ile Batı'da pek çok kadın aile ocağının dışında ücret karşılığı çalışmaya başlamıştır. Sanayi devrimini takip eden yıllarda erkekler, toprak ve çiftlik işlerinden, fabrika ve büro işlerine geçerken, kadınlarda ev işlerinden kamu hizmetlerine, büro işlerine ve sanayi kesimine geçmeye başlamıştır (Razon, 1983).

III. TÜRKİYE'DE KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİ

Türkiye'de kadının üretim hayatına katkıda bulunması, annelik ve ev işlerinin yanısıra toprak işlerinde çalışması, tarım kesiminde, gıda, dokuma alanlarında faaliyet göstermesi eskilere dayanır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, tarım işlerinde kadının erkekle birlikte halı, kilim, kumaş, dokuma ve iplik bükme v.b. işlerde çalıştığına dair bilgiler edinilmiştir (Razon, 1983).

1913 ve 1915 yıllarında yapılan İstanbul ili ile İzmir, Manisa, Bursa, İzmit, Karamürsel, Bandırma ve Uşak illerini içine alan Sanayi Sayımına göre 1913 yılında sanayide çalışanların yaklaşık yüzde 20'si kadındır. Bu oran, 1915 yılında yüzde 30 dolayındadır. Kadınların çalıştığı sanayi dallarının başında dokuma sanayii gelmekte, gıda sanayii onu izlemektedir. Nitekim, dokuma sanayiiinde çalışanların 1913'de yüzde 54'ü, 1915'de ise yüzde 48'i kadındır. Gıda Sanayiinde 1913'de çalışan kadınların oranı % 28, 1915'de % 29'dur (Tayanç, 1981).

Oranlardan da anlaşılacağı üzere kadının çalıştığı alanlarda bir artış söz konusudur. Bu artışta, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle

askere alınan erkek işçilerin yerini kadınların olmasının payı olsa gerek.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemindeki savaşlar Türk kadını evin dışında çalışmaya iten bir başka faktördür. Savaş yıllarında erkeklerin savaşa katılması ve erkek nüfusunda meydana gelen azalma, aile ve toplum yaşamını sürdürebilmek için kadının evin dışında çalışmasını zorunlu kılmıştır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra kadınlar çalışma hayatında etkinliklerini sürdürmüştür. Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda ülkenin ekonomik yönden kalkınmasını sağlamak için sanayi kuruluşları artırılınca daha çok kadın çalışma hayatında katılmıştır. Ayrıca cumhuriyetin getirdiği hukuk sistemi ile kadın-erkek eşitliğinin sağlanması kadına seçme ve seçilme hakkının tanınması, istediği okulda öğrenim göme ve meslek edinme imkânlarının verilmesi, iş alanlarının sayısını arttırmıştır (Yıldırım, 1979).

Türkiye'de kadın emeğinin fabrikada kullanılması, sanayi devriminin gerçekleştiği XIX. yüzyıl ortalarına rastlar. Aynı yıllarda dokuma ve gıda sanayii gibi endüstri kollarında ücretli olarak çalışan işçilerin % 30-35'ini kadınların oluşturduğu görülür. Kadınların işçi olarak çalışma hayatında yer almaları ve çoğalmaları ise, ülkemizde sanayinin doğuşu ve gelişimi arasında yakın bir ilişki vardır. D.İ.E. genel nüfus sayımı sonuçlarına göre faal nüfus içindeki kadın nüfusun 1950-1965 yılları arasındaki dalgalanmalar hariç, çalışan kadının sayısının sürekli arttığı görülmektedir. 1950'de 15 ve yukarı yaş grubunda 5.377.110 olan faal kadın sayısı 1965'de 5.137.031'le düşmüş, ancak daha sonra 1970'de 12 ve yukarı yaş grubunda 5.812.545'e 1975'de 6.204.322'ye 1980'de 6.813.509 ve 1985'de 7.647.265'e ulaşmıştır. Bunların içinde ücretli çalışan kadın sayısı 1970'de 595.103, 1985'de 1.183.612 olarak belirlenmiştir. 1985 sayımına göre kadınlar toplam faal nüfusun % 35,44'ünü tarım dışında çalışanlar ise yüzde 12,45'ini oluşturmaktadır. Bu yüzdelerin oldukça düşük görünmesine rağmen tarım dışında çalışan kadınların sayısının giderek artacağını kolaylıkla söyleyebiliriz (Külahçı, 1990).

IV. KADININ EV DIŞINDA ÇALIŞMASININ AİLE YAŞANTISINA ETKİSİ

Çalışmak ve ana olmak her kadının hakkıdır. Çalışan kadın, hem çalışan, hem ana olarak iki kez üretkendir. Böyle olduğu halde

çalışma hayatında bu iki hak adeta birbirine karşı çıkarılmakta kadının ana olması güçleşmektedir. Yasalarda ve Anayasa'da analığı koruyucu hükümler olmasına karşılık, bu hükümlerin ihtiyaca gereğince cevap vermemesi bir yana, hayata bile geçirilememektedir (Elmacı, 1988).

Kadınların çocuk sahibi olması, ekonomik faaliyetlere katılması açısından bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle, kadın nüfusun çalışma hayatına katılmasının kolaylaştırılması için az sayıda çocuk sahibi olunmaktadır (Core, 1989).

Ana olarak, çalışan kadınların sorunlarını başlıca şu noktalar da toplamak mümkündür.

I. Doğum izni yetersizdir.

İş Kanunu'nun 70. maddesine göre, kadının doğumdan önce ve sonra 6'şar hafta ücretli izin hakkı vardır. Bu süre gerekirse doktor raporu ile uzatılabilmektedir.

Emekli Sandığına tabi çalışan kadınların doğumdan önce 3 hafta ve doğum sonrası 6 hafta ücretli izin hakkı vardır. Bu yasal süre yetersizdir. Ayrıca doğum sonrasında kadının 6 aya kadar da ücretsiz izin hakkı vardır.

II. Çalışanların çocukları için kreşler ve bakım merkezleri açılmamıştır.

Çalışan annelerin en önemli sorunu, kendileri işteyken çocuklarını bırakacak güvenilir bir yerin olmayışıdır (Elmacı, 1988).

Evde baktıracak kimsesi olmayan çalışan kadın 1,5 aylık çocuğunu kime bırakacaktır. Bilhassa küçük çalışma yerlerinde kreşlerin olmaması veya mevcutların adedinin az olması anayı iki yola sevk etmektedir. Birincisi işinden ayrılarak çocuğuna bakma yolunu tercih edecektir bu da geliri azaltarak ailenin hayat standardını düşürecektir. İkincisi; herşeye rağmen çalışmak mecburiyetinde olan ana, bebeği komşuya bir ücret karşılığında bırakmak zorunda kalabilecektir.

A — Anneden Ayrı Kalmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri :

Kadının çalışmasının çocuklar üzerindeki etkisi küçümsenemeyecek kadar önemlidir. Evli ve çocuksuz bir kadının çalışması,

çocuklu olan kadının çalışmasından oldukça az sorun yaratmaktadır. Çocuklar küçükse sorun daha da ağırlaşmaktadır. Çocuk bakımı ve eğitimi toplumun temel fonksiyonudur. Çocuğun bakımı ve eğitiminin ihmali toplumun ihmali demektir. Bakımsız ve ihmal edilmiş çocuklar, çok sayıda suçlu çocuğa, zihinsel bozukluklara ve çeşitli toplumsal hastalıklara neden olmaktadır. Çocuğun yetiştirilmesinden hem anne hem de baba sorumludur. Ana, baba başarılı olamazsa ya da çocuğun yetişmesini başkalarına bırakılırsa, onda istenmeyen davranışlar geliştirilir. Ama annenin evde olması çocukların bakım ve eğitiminin her zaman istedik biçimde yürütüldüğünün bir işareti ya da güvencesi değildir (Bilen, 1990).

Çocuğun gelişiminde en önemli yer aile çevresi ve bu çevredeki şartlar almaktadır. İlk yıllarda çocuğun geçirdiği yaşantının niteliği onun bütün gelişim alanlarında etkili olmaktadır.

Bowlby, bebeğin davranışlarının annesine yakınlığı kuvvetlendirecek biçimde düzenlendiğini savunmaktadır. Bowlby'nin görüşüne göre, bebeğe bakımın anne olması gerekir. Çünkü anne bebeğe bakmak için önceden hazırlanmıştır. Bowlby, anne-çocuk arasındaki normal ilgi sürecini şöyle açıklar : Birinci yılın sonunda ilgi en yüksek noktaya vardığı zaman bağın kopma ihtimali bebeği oldukça endişeli yapar, Mesela annesinin ayrılması, yerine bir yabancının gelmesi gibi, ikinci yılda bağ kuvvetli bir şekilde devam eder, Fakat üçüncü yılda çocuk kendini emniyette hissettiği zaman bağ zayıflamaya başlar, dördüncü yılda ise çocuk diğer insanlarla yeni ilişkiler geliştirir. Anne-çocuk ilişkisi zedelenmiş olanlar, diğer insanlarla ilişkilerini geliştirmede güçlük çekerler, anneleriyle normal bağlarını kuran çocuklar ise kendilerine güvenleri ve olgunlukları ile başarıya ulaşırlar (Tuncer, 1979).

Bilindiği gibi hayatın ilk iki yılını oluşturan, bebeklik dönemi, insan yavrusunun en aciz olduğu dönemdir. Bebeklik süresince çocuk gelişimi açısından en önemli rolü oynayan birey; annedir. Çocuk bakımını anne-baba, büyükanne veya bir bakıcı ile paylaştığı hallerin dışında, anne çocuk eğitiminde etkin kişidir. Kadının çalıştığı ailelerde bile, anne çocuğun bakımını bir başka yetişkinle paylaşırsa da bebeğin hayatında en etkili imajdır.

İşte bebeklik ve ilk çocukluk dönemlerinin çocuk yaşamının en önemli aşamalarını oluşturması Bowlby, Hoffman ve daha pek çok uzmanın, ilk yıllarda çocuklu kadının çalışmasına tepki göstermelerinin temel nedenidir (Razon, 1983).

Okul öncesi dönem çocuklarının korunması, bakım ve eğitilmesi, aileye destek olunması çeşitli kanunlarla devletten beklenen yükümlülüktür.

Okul öncesi eğitimle ilgili olarak 1961 Anayasası, çocuğun korunması, bakımı, geliştirilmesi ve eğitimi bakımından önem kazanan birçok temel hükümleri ihtiva etmektedir. Anayasanın 35. maddesinde «Aile Türk Toplumunun Temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar» ifadesi yer almaktadır.

5 Ocak 1961 gün 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 6. maddesi «Okul Öncesi eğitim kurumlarının isteğe bağlı ilköğretim kurumları arasında alındığı» belirtilmektedir.

Bugün Türkiye'de 0-6 yaş grubunda 9,5 milyon civarında çocuk bulunmaktadır. Bunların ancak yüzde beşi okul öncesi eğitim hizmetlerinden faydalanmaktadır.

1475 Sayılı İş Kanununun ise gebe ve emzikli kadınların hangi dönemlerde ne gibi işlerde çalışmalarının yasak olduğu ve bunların çalışmalarında mahsuru olmayan işlere hangi şartlar ve usullere uyacakları, ne suretle emzirme odaları veya çocuk bakım yurdu (kreş) kurulması gerektiği Çalışma, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları tarafından birlikte düzenlenerek tüzükte gösterileceği hükmü yer almaktadır (Madde 81).

Bu hükme dayalı olarak çıkarılan tüzük, emzirme odaları veya çocuk bakım yurtları (kreş) kurulmasını 6. madde «a» bendinde şöyle açıklamıştır.

Bir iş yerinde yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 100-300 kadın işçi çalıştırıldığı takdirde, bunların arasında emzikli kadınların bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri ve bu çocukların bırakılması için çalışma yerlerinden ayrı ve işyerlerine yakın bir emzirme odasının işveren tarafından kurulması zorunludur. Emzirme odasının işyerine uzaklığı 25 metreyi geçmeyecektir.

27.10.1973 tarih ve 18059 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanununun 3'üncü maddesinde; Kreş ve Gündüz Bakımevleri 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmek, bedeni ve ruhi sağlıklarını korumak ve geliştirmek, bu çocuklara iyi alışkanlıkları kazandırmak amacıyla kurulan ve sunduğu hizmetler karşılığında ücret alan,

yatılı olmayan Sosyal Hizmet Kuruluşu olarak tanımlanmıştır. Böylece kreş hizmetleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın görevleri içine alınmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde çalışan kadınların sayısı hızla artmaktadır. Çalışan kadının temizlik, yemek, bulaşık gibi işleri dışında evdeki en önemli sorumluluğu çocuk bakımındadır. Annesi çalışan çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren anne-babalarını ancak kısıtlı sürelerde görebilmekte, genelde aile büyükleri, evdeki bacıklar veya kreş ve yuva görevlilerinin etkileri altında kalmaktadır. Halbuki insanın kişiliğinin şekillendiği devre (0-3) yaş arasındadır. Bu yıllarda annenin çocuğunun eğitimi ile meşgul olması en sağlıklı yoldur.

Çalışan kadınların çocuk bakım ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli ülkelerde büyük değişiklik gösteren çocuk bakımı seçenekleri ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında kooperatifler, ev bakımı kuruluşları, mahalle çapında çocuk bakım merkezleri, gezici kreşler, oyun grupları, resmi anaokulları ve yuvalar, işyeri bakım merkezleri vb. sayılabilir. Farklı çevresel ihtiyaçlar, sosyo-ekonomik olanaklar, çocukların bakımı ile ilgili destek sistemlerinde farklı formlar ortaya çıkarmıştır. Ancak çalışan kadınların çoğu için sorun çözülmüş olmaktan henüz uzaktır.

Çalışan kadınların çocuk bakımında karşılaştıkları sorunların çözümüne yardımcı olabilmesi bakımından şu önerilerde bulunulabilir;

1. Tüm eğitimciler ve ruhbilimciler gelişimi ve kişiliği açısından ilk iki üç yılda çocuğun annesi tarafından büyütülmesi gerektiği konusunda birleşmektedirler. O halde en ideal çözüm kadın emeğinin yoğun olduğu sektörlerde, 2-3 yıl için (Amerika ve Fransa örneklerinde olduğu) gibi doğum yapan kadın personele ücretsiz izin verme ve bu sürenin bitiminde geri döndüklerinde bıraktıkları yerden işlerini sürdürmelerine imkan tanıma.

2. Ya da part-time çalışma olanaklarının yaygınlaştırılması, yarım günlük, haftada belirli günlere ve belirli saatlere rastlayan kısmi süreli çalışma, özellikle belli yaş grubunda çocuğu olan çalışan anneler için çocukları belli bir yaşa ginceye kadar en uygun çalışma biçimi olarak kabul edilebilir.

3. Kreş sorununa çözüm getirici önlemlerin bir an önce alınarak, kreşlerin nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi, bu konuda mevcut yasal düzenlemelerdeki boşlukların kapatılması, kadın işgücü çalıştıran işyerlerinin yoğun olarak bulunduğu semtlerde, her işverenin belli oranda finanse edeceği ortak kreşlerin kurulması konusunda yasal düzenlemeler getirilmesi soruna çözüm getirici bir başka önlem olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, bugün kadının çalıştığı aileler ve özellikle ailenin temel taşı olan çalışan anneler, çocuklarının bakımı sorunu nedeniyle bireysel ve toplumsal boyutu büyük önem arzeden bir dar boğaz ile karşı karşıya bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKTAN, Turhan; Çalışan Kadının Sorunları, Ankara, 1980.
- BİLEN, Mürüvvet; Sağlıklı İnsan İlişkileri, Sistem Ofset, Dördüncü Baskı, Ankara.
- CORE, Françoise, OECD ülkelerinde Kadın İşgücü ve İstihdamı İmkanları; Süreklilik Sağlayan Faktörler, Değişim Sağlayan Faktörler ve Politikalar İçin Doğuracağı Sonuçlar, İş ve İşçi Bulma Kurumu, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı, «Değişen Bir Toplumda Kadınların İstihdam İmkanlarının Geliştirilmesi», Konulu Konferans, 7-8 Kasım, 1989, Ankara, 1990.
- ELMACI, Orhan; Çalışan Kadınların Sorunları, SSK Bülteni, Ekim Aralık, Sayı : 6, Ankara, 1987.
- KÜLAHÇI, Şadiye; Kadının Ev Dışında Çalışmasının Aile Yaşamına Etkisi, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, I. Aile Şurası Bildirileri, Tanıtım Serisi - 3, Ankara; 1990.
- RAZON, Norma; Çalışan Anne ve Çocuk, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul; 1983.
- TAYANÇ, F. ve TAYANÇ, T; Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın, Ankara; 1981.
- TUNCER, Oya; Erken Yaşam Dönemlerinde Anne-Babadan Ayrılma ve Duygusal Yoksulluk Deneyimlerinin Bireysel Psikolojik Gelişime Etkileri, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 15, 1979.
- YILDIRIM, Emel; Türkiye'de Kadın Hakları ve Kullanma Dereceleri, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Ankara, 1979.